

עדנה גורני

עורכת מדור שירת הסביבה

ציטוט מומלץ

גורני ע. 2022. החפרפרת כְּנוֹבֶת-
האף והחוקר שלה / רחל חלפי.
אקולוגיה וסביבה 13(4).

STAR-NOSED MOLE
Condylura cristata

חפרפרת כְּנוֹבֶת-האף

החפרפרת כְּנוֹבֶת-האף והחוקר שלה / רחל חלפי

16 בפברואר, 2023

גיליון חורף 2022 / כרך 13(4)

שירת הסביבה

לזלל עֶרְמַת תולעים ב-10 גְּנִיסוֹת בְּתוֹךְ 2 שְׁנִיּוֹת! / ד"ר קֶנֶת קֵטאַנְיָה, חוקר מִדְעֵי הָעָצֵב / מאוניברסיטת ונְדֵרְבִילֵט, שִׁפְשֵׁף אֶת עֵינָיו כְּשֶׁרָאָה / מִבְּעַד לְרֹצֶפֶת הַזְּכוּכִית שֶׁל מַחְלַת-הַמַּעֲבָדָה, / חִפְרָפֶרֶת, כּוֹכֶבֶת זֵלִילָה קוֹלוֹסָלִית, / נוֹגֶסֶת בְּתַנּוּעָה מְטֹרֶפֶת – מִהִירָה פִּי 26 / מִזֹּו שֶׁל שִׁיאֲנִית הָעוֹלָם הָאֲנוּשִׁית בְּגִיטָה, / הַגְּבֵכַת סוּנִיָּה תוֹמֵס מִיִּרְגִ'ינִיָּה. / כִּיּוֹן שֶׁד"ר קֵטאַנְיָה הִתְקַשָּׁה לַעֲקֹב אַחֵר תַּנּוּעַת הַזֵּלִילָה הַמִּהִירָה, / הוּא צֵלֵם אֶת הַסַּעֲדָה הַמּוֹצֵרָה / בְּמַצְלָמָה מֵאֲטָה. / טוֹב, צָרִיךְ לְהַסְבִּיר שֶׁזֶּוּ לֹא סִתֵּם חִפְרָפֶרֶת. כְּלוּמָר, בְּכָל – / הִיא רְגִילָה לְגִמְרִי. / פֶּרֶט לֹא־פָה – שֶׁמֶמֶנּוּ מִשְׁתַּרְבָּבִים / 22 זִיזִים בְּשִׁרְנֵיִים מְפֹרָקִים מְפֹרָקִים כְּמוֹ אֲצָבָעוֹת זַעִירוֹת. / אֵף שֶׁכָּלוּ חִישָׁנִים, אֲנָקוּלִים לַתֶּפֶס, אֲצָבָעוֹת לַחֲסוֹף, / מַצְבָּטִים לְשִׁלֵּף, שְׁנִים לְנֶגֶס. / אֵף שֶׁפּוֹעֵל הַרְבֵּה יוֹתֵר טוֹב מִזֹּוּג יָדִים זְרִיזוֹת. / אֵף רַעֲבָתָן. תַּזְזִיגִי. / הִיא מְטַלְטֶלֶת רֹאשָׁה נִתְקַלֶּת בְּמִזוֹן פּוֹשָׁקֶת פִּיהָ לּוֹכֶדֶת טֶרֶפָה בְּשִׁנִּיהָ הַקִּדְמִיּוֹת / וְהַכֹּל – בְּתוֹךְ חֲמִישִׁית שֶׁל שְׁנִיָּה אַחֲתָּא! //

אֲפֹשֶׁר אוֹלִי לְהִנִּיחַ כִּי הַד"ר קֵטאַנְיָה: / מִי קָרָא לָהּ "חִפְרָפֶרֶת כְּנוֹבֶת-הָאֵף", / וְאוֹלִי אֵף חִרְזוּ בְּשִׁבִּילָה כְּמָה הַרְהוּרִים. / לְמִשְׁל: / הוּא חִפְרָפֶרֶת צְמֶרְמֶרֶת אִיזוֹ מְנַהֶרֶת- / תִּקְוָה אֶת חוֹפְרָתָּ? / וְלֹאֵן זֶה אֲצָה לָךְ כֹּה הַדֶּרֶךְ? // וְאוֹלִי ד"ר קֵטאַנְיָה רַק שִׁקַּע בְּמַחֲשָׁבָה פִּילוֹסוֹפִית עַל / טִיבוֹ שֶׁל הַזִּמְן / וְאוֹלִי שֶׁאֵל עֲצָמוֹ אִם הַזִּמְן שֶׁלָּהּ / הוּא אַחֵר מִשְׁלֵנוּ // וְאוֹלִי ד"ר קֵטאַנְיָה תָּהָה / מָה רָצָה הַטֵּבֵב לְהַשִּׁיג / כְּשֶׁמִּתַּח אֶת קִפְי-הַנְּגִיסָה-וְהַזֵּלִילָה שֶׁלָּהּ / עַד כְּדִי כֵךְ? / לָמָּה שֶׁאֵף כְּשֶׁעֲצָב לָהּ אֵף רַב-זִיזִים-וְתַזְזִיגִי – / אֵף לְגִמְרִי מְטֹרֶף? / וּמִדּוּעַ הַמְלִיךְ אוֹתָהּ לְאֵלּוּפֶת-הַטְּרִיפָה, / פִּי עֶשְׂרִים וְשִׁשָּׁה מִן הַגֵּב' סוּנִיָּה תוֹמֵס? //

אוֹלִי בְּכָל־הַחִפְרָפֶרֶת הִיא זוֹ שֶׁמִּתְבַּנֶּנֶת בְּאִפּוֹ שֶׁל ד"ר קֵטאַנְיָה / וְחוֹשֶׁבֶת: מוֹצֵר! אִיזָה אֵף! אֵף כָּל-כֵךְ כָּל-כֵךְ בְּלִיתִי מִפְתָּח!

בעקבות קטע מדעי בטלוויזיה 14.2.05

מתוך: רחל חלפי תשע"א. ספר היצורים. הקיבוץ המאוחד.

החפרפרת קנבית-
האף היא חפרפרת
קטנה, שצדה את
טרפה גם מתחת
למים וחיה במחילות
במזרחה של אמריקה
הצפונית. השיר פותח
במה ששודר
בטלוויזיה – מהירות
הטריפה והאכילה
של החפרפרת גדולה
פי עשרים ושישה
מקבץ השיאנית
האנושית לאותה
שנה, סוניה תומס,
שכילתה 65 ביצים
קשות בשש דקות
וארבעים שניות.
מעבר לשיאים

שיאנית העולם בזלילת ביצים – סוניה תומס | צילום: Brian Chu, ויקימדיה, CC BY 2.5

ולשוואות מגוחכות, שתי האכלניות מוצגות כיצורים מזוהים, גרוטסקיים אפילו. המשוררת ממשיכה ומתארת את פליאתו של המדען על קצב האכילה המהיר של החיה שהוא חוקר. דומה שהפליאה נצתה אף במשוררת, והיא מדמינת שאלות, חלק מהן פילוסופיות, על תקווה ועל זמן, שאולי אף הן מטרידות את החוקר, ומסיימת את השיר בהיפוך הומוריסטי שחושף כיוון חשיבה מקורי וייחודי – מה חושבת החיה על החוקר? החפרפרת במקרה זה משתאה עד כמה אפו של החוקר בלתי מפותח בהשוואה לאפה שלה.

זוהי שאלה שנשאלת רק לעיתים נדירות – מה חושבת החיה על חוקרים בפרט ועל בני האדם בכלל. מחקרים על גבי מחקרים מלמדים אותנו על בעלי חיים וצמחים, ואנחנו איננו נעצרים כדי לשאול מה מרגיש או מה חושב הצד שנחקר, שנכלא, שנערכים עליו ניסויים, הצד שנתפס כאובייקט ולא כסובייקט כמונו. למעשה איננו **רואים** את בעלי החיים, בוודאי שלא כיצורים שווים לנו. הם מוצרים שאנו צורכים – בשר וחלב, פרוות, נוצות, תרופות ועוד ואובייקטים לקידום מחקרים שונים ברפואה, בפסיכולוגיה, בפיזיולוגיה, בנירולוגיה ובתעשיית הקוסמטיקה.

מחקרים בבני אדם אסורים על פי חוק במרבית מדינות העולם, ואכן החפרפרת היא מושא המחקר, ולא האישה. היחס הדואלי לגבי עריכת מחקרים מעורר שאלות. אחד היוצרים שערער על זכותנו לערוך מחקרים בבעלי חיים הוא הסופר הצ'כי קארל צ'אפק. בספרו **המלחמה בסלמנדרות**, שיצא לאור בשנת 1936 (התרגום של רות בונדי לעברית יצא לאור במחברות לספרות ב-2012), מתאר הסופר באירוניה רבה קונגרס מדעי "על מה שמכונה בלשון המדע חיי הרוח של בעלי החיים". בזמן שהחוקרים מציגים את מחקריהם, חושב המספר מה היו תוצאות המחקרים לו בוצעו הניסויים בחוקרים עצמם: "באותו רגע התחילה לנקר במוחי השאלה אילו הפרעות היו מופיעות אצל פרופסור דבריינט אילו כרתו לו את אונת מוחו הימנית; איך היה מגיב ד"ר אוקגאוה החייכני אילו הייתי מגרה אותו במכות חשמל, ואיך היה מתנהג פרופסור רהמן אם מישהו היה כותש לו את שבלול האוזן".

ההפיכה ההומוריסטית שמבצעת רחל חלפי בסיום השיר היא אכן מהפכה – החפרפרת היא בעלת תודעה, היא חושבת ומרגישה, היא תוהה לגבי החוקר, שופטת את אפו כמפותח פחות משלה, ומותירה לנו לתהות מה דעתה על החוקר עצמו. היפוך זה מחזיר אותנו לשגור ולמקובל – לשיפוט שלנו לגבי ערכן הפחות של חיות בהשוואה אלינו, ולהפרדה המוחלטת שיצרנו בין אנושיות לחייתיות.